

КАКО ЈЕ ОТКРИВЕНО ЗЕЛЕНИЧЕ 3

Проф. Новица Рапћеловић

Јосиф Панчић наш најстарији ботаничар и биолог, први председник САНУ, тргајући за новим врстама биљака упутио је молбу (писмо) свим ондашњим локалним властима у Србији да га обавесте уколико примете или чују од народа за ретке биљне "феле" (врсте).

Тако је сфита нишког владике приликом обиласка Рупљанске цркве 1885. године, приметила да је црквена капија била окићена зеленим гранчицама неке зимзелене биљке. Једну гранчицу те биљке окружни начелник из Лесковца послао је Панчићу са напоменом да та врста код Рупља расте у "већој количини".

Пошто је то обавештење стигло временски касно Панчић је тај подухват извео 1886. године, маја месеца. Он је допутовао у Врање где су већ ботанизирали др. Сава Петровић и др. Ђорђе Ничић, његови ученици и сарадници. Након обилазке терена око Врања, они 25-ог маја 1886. године, крену -дресином од Врања у Предејане одакле су намеравали да крену у Рупље и на Острозуб. У Предејане их је чекао пратилац са оседланим коњима, па су јашући кренули пут Рупља. Ту се Панчић интересовао код мештана о изгледу биљке, њеног цвета и плода, а мештани су му казивали не цвета и не доноси плодове. Панчић им је објашњавао да зелениче (како га мештани зову) или ловорвишња (како се оно научно зове - *prunus laurocerasus*) има плод као вишња или трешња, али су мештани остали при објашњењу да тако нешто нису видели на Острозубском зеленичету.

Пошто су у Рупљу преноћили, сутрадан (26.05.1886. године) су кренули пут Острозуба и Зеленича. Прешавши острозубске ливаде дошли су до извора Рупске реке одакле су се спустили у Зелениче. Сам сусрет са непознатом биљком Ничић овако описује:

"После кратког спуштања низа страну овог виса, на једанпут стадосмо очарани дивним изгледом једне нежне биљке, у сред грубе дивљачности, коју нам износи околина њена. То је ЗЕЛЕНИЧЕ !... после оног усихићења и онакве радости, каква се ретко јавља у животу човека, ми се приближисмо са највећим одушевљењем овој залуталој биљци и не могасмо се довољно нагледати и надивити се лепоти њеног лишћа..."

После прве радости због открића ове нове, ретке, ендемо-реликтне врсте наши ботаничари отпочеше детаљно претраживање не би ли нашли цвет или плод биљке, али не нађоше ништа. Знали су да ловорвишња у Малој Азији расте као висок шиб или ниско дрво, а овде су затекли ниске, повијене шибове, полегле под теретом дуготрајног и дебелог снежног покривача.

Панчић је остао уверен да зелениче цвета и доноси плодове, ма где било. По мишљењу неких савре-

мених ботаничара, Панчић је сматрао да оно овде не цвета "јер се налази на западној граници овог ареала" (Б. Јовановић).

Живот зеленичета на Острозубу одвија се у отежаним условима у зони букове шуме, у тешким климатским условима који владају на западним обронцима, на надморским висинама од 1200-1300 метара. Панчић је ово откриће публиковао у књизи "Der Kirschlorber im S(dosten von Serbien)" (1887. године).

О том открићу много година касније (1976) В. Николић и Н. Диклић, кустоси природњачког музеја и врсни ботаничари, пишу: "На Острозубу има изоловани ареал, представља реликтну врсту...Панчићев напор да пронађе цвет и плод ове заиста интересантне биљке, био је безуспешан. Очигледно је да она на овом станишту, далеко од центра ареала у Малој Азији једва вегетира, те није способна да цвета и донесе плод, па се размножава искључиво вегетативно..."

Јовановић (1976) пише да је Панчић иако већ са 72-е године живота посетио Острозуб и открио зелениче "које се у нашој земљи од природе налази једино на малој површини (око 2 хектара) букове шуме удаљена на стотине и хиљаде километара од својих других налазишта, чиме се дошло на праг некадашњих бујних терцијалних шума". Од открића ловорвишње (зеленичета) па до проналаска цветова на њему (1983) многи научници су се огледали у проналажењу првих разлога о стерилности те врсте на аутохтоном станишту. И многи други ботаничари су га посећивали. Чак је једно време у Зеленичу била организована и стална служба праћења еколошких услова, са кућицом у шуми. Па ипак све то није помогло да се открије флуоресценција те врсте. Било је познато да је у салу Лопушња пресађено зелениче цветало, као и примерци пренешени у Београд. Пре две године пренешени примерци са Острозуба на Радан планину су цветали (усмено саопштење проф. Видака Јовановића). Како све то објаснити?

У идућем броју: КАКО СУ НАУЧНИЦИ ТУМАЧИЛИ СТЕРИЛНОСТ ЗЕЛЕНИЧЕТА